

Tornio 2017

ARCTION OSAYLEISKAAVA, TORNION ARKTISEN
LNG-PUISTON OSAYLEISKAAVAN
RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN JA
ARKEOLOGISEN KULTTUURIPERINNÖN
SELVITYS MAA-ALUEILLA

Hans-Peter Schulz ja Jaana Itäpalo 29.9.2017

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologista inventointia sekä rakennuskannan selvitystä Tornion Arction osayleiskaavan suunnittelualueella. Maastotyön tekivät FM/MA Hans-Peter Schulz ja FM Jaana Itäpalo 26.-27.8.2017, yht. 2 henkilötyöpäivää.

Inventoinnissa ei löytynyt arkeologisia kohteita tai muita kulttuuriperintökohteita. Rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä ei havaittu arvokkaita tai kaavassa huomioon otettavia rakennushistoriallisia kohteita.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	4
2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät.....	6
2.1. Esiselvitys.....	6
2.2. Menetelmät.....	7
3. Geologia, topografia ja maisema.....	8
3.1. Maisemakuvat.....	9
4. Alueen aiempi maankäyttö.....	10
5. Alueen rakennuskannan selvitys.....	12
5.1. Valokuvat.....	12
6. Tulokset.....	17
7. Aineistoluettelo.....	18
8. Karttaliite.....	19

Kansikuva: Jokiuoma hankealueen länsiosassa.

1. Perustiedot

Inventointialue: Tornion Arction (Koivuluodon) osayleiskaava-alue, pinta-ala 344 ha.

Tilaaaja: Tornion kaupunki

Inventoinnin laji: osainventointi

Kenttätöaika: 26.-27.8. 2017 yht. 2 henkilötyöpäivää

Karttanumerot: TM35-lehtijako, S4231R

vanha yleislehtijako, 2541 02, 05

Korkeus: 0 – 5 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto (digitaalinen ja paperikopio)

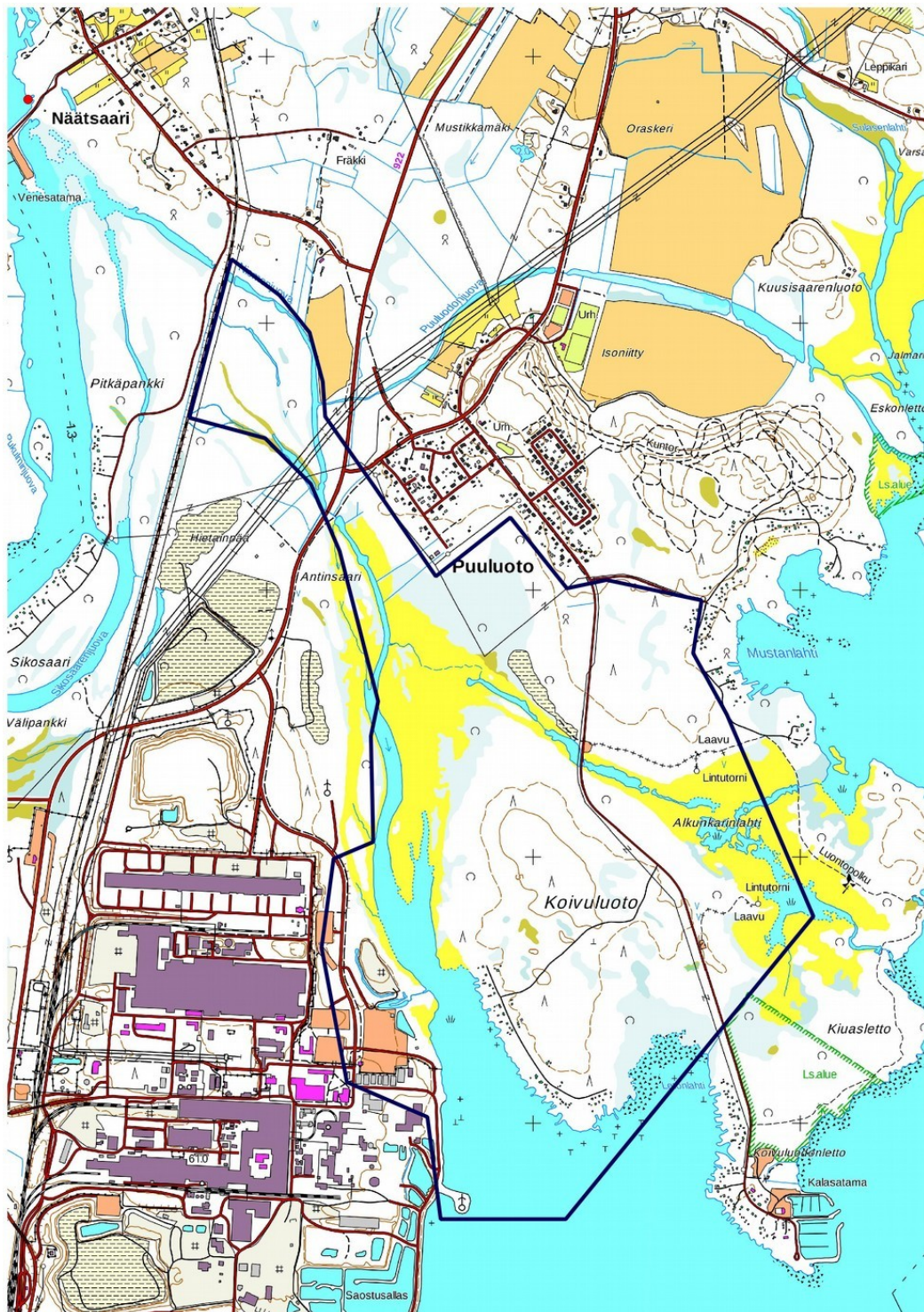
Aiemmat tutkimukset: -

-

Aiemmat löydöt: -.

Kartta 1. Kaava-alueen sijainti sinisenä. Tunnetut muinaisjäännökset punaisena pisteenä. Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:50 000, 8/2017.

Kartta 2. Arction kaava-alueen raja, tausta-aineisto Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:20 000, 8/2017; mk n. 1:10 000.

Kartta 3. Kaava-alue ortoilmakuvassa. Tausta-aineisto Maanmittauslaitoksen ortokuvat 9/2017, >wms-server <http://tiles.kartat.kapsi.fi/ortokuva?>

2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät

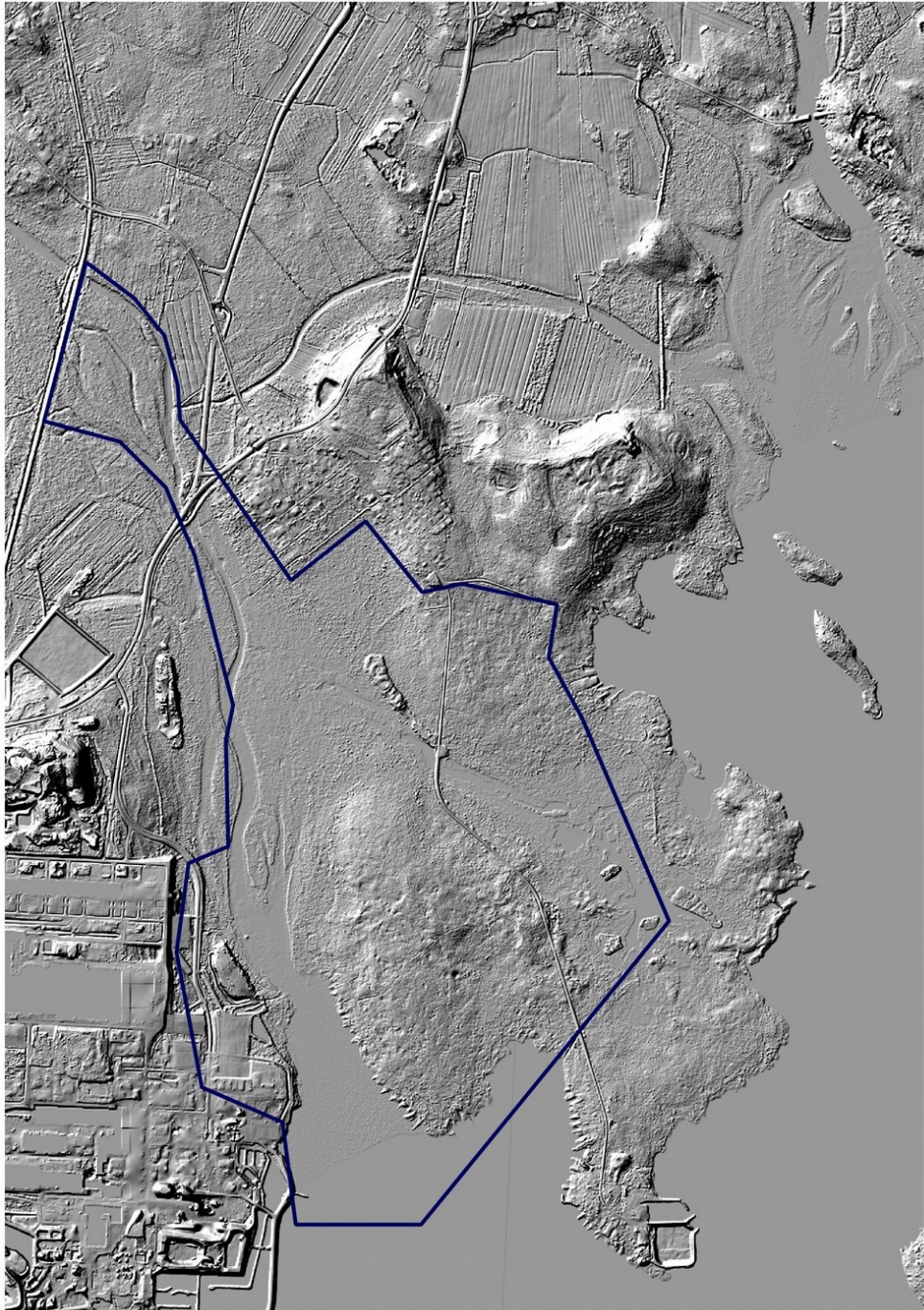
Tornion Arction osayleiskaava-aluetta koskevassa Museoviraston lausunnossa edellyttiin tehtäväksi rakennetun kulttuuriympäristön kevyt selvitys ja arkeologinen kulttuuriperinnön inventointi. Selvitykseen liittyvät maastotyön tekivät FM/MA Hans-Peter Schulz ja FM Jaana Itäpalo 25.-26.7.2017, yht. 2 henkilötyöpäivää. Kaava-alue käsittää Koivuluoden keski- ja länsiosan sekä Röyttäsaaren itäisiä alueita; se sijaitsee Alatornion kirkosta 2,5 – 3,1 km itään ja sen laajuus on 344 ha.

2.1. Esiselvitys

Esiselvityksessä käytiin läpi lähialueella aikaisemmin tehtyjen arkeologisten selvitysten tulokset. Näiden tie-

tojen lisäksi käytettiin eri aineistoja, joiden avulla erotettiin muinaisjäännösten ja kulttuuriperintökohteiden sijainnin kannalta relevantit alueet: GTK:n maaperäkartat, Maanmittauslaitoksen ortoilmakuvat, korkeusmalli sekä laserkeilausaineiston pistepilviaineisto. Historiallisen ajan kohteiden selvityksessä käytettiin kirjallisuuden lisäksi historiallisia karttoja: rajankäynnin 1821 yhteydessä laadittuja nautinta-alueiden karttoja, vuoden 1828 pitäjänkarttoja ja vanhimpia peruskarttoja, jotka ovat vuodelta 1974. Alueen rakennuskannan iästä saatiin tietoa Tornion kaupungin teknisiltä palveluilta.

Kartta 4. Kohdealue lidaraineistoon perustuvassa vinovalovarjosteessa (MML 9/2017, 2 m DEM) länsireunalla erottuu kuivumassa oleva jokiuoma.

2.2. Menetelmät

Maastoinventoinnissa tarkastettiin metsätalousalueet yli 1 m mpy, keskiosan auratut alueet vain karkealla linjavälillä. Koekuoppien tekeminen ei ollut mahdollista, koska alue oli karkeaa pohjamoreenia tai soistunutta, maastossa ei myöskään havaittu alueita, joilla niiden tekeminen olisi ollut tarpeellista. Työssä käytettiin

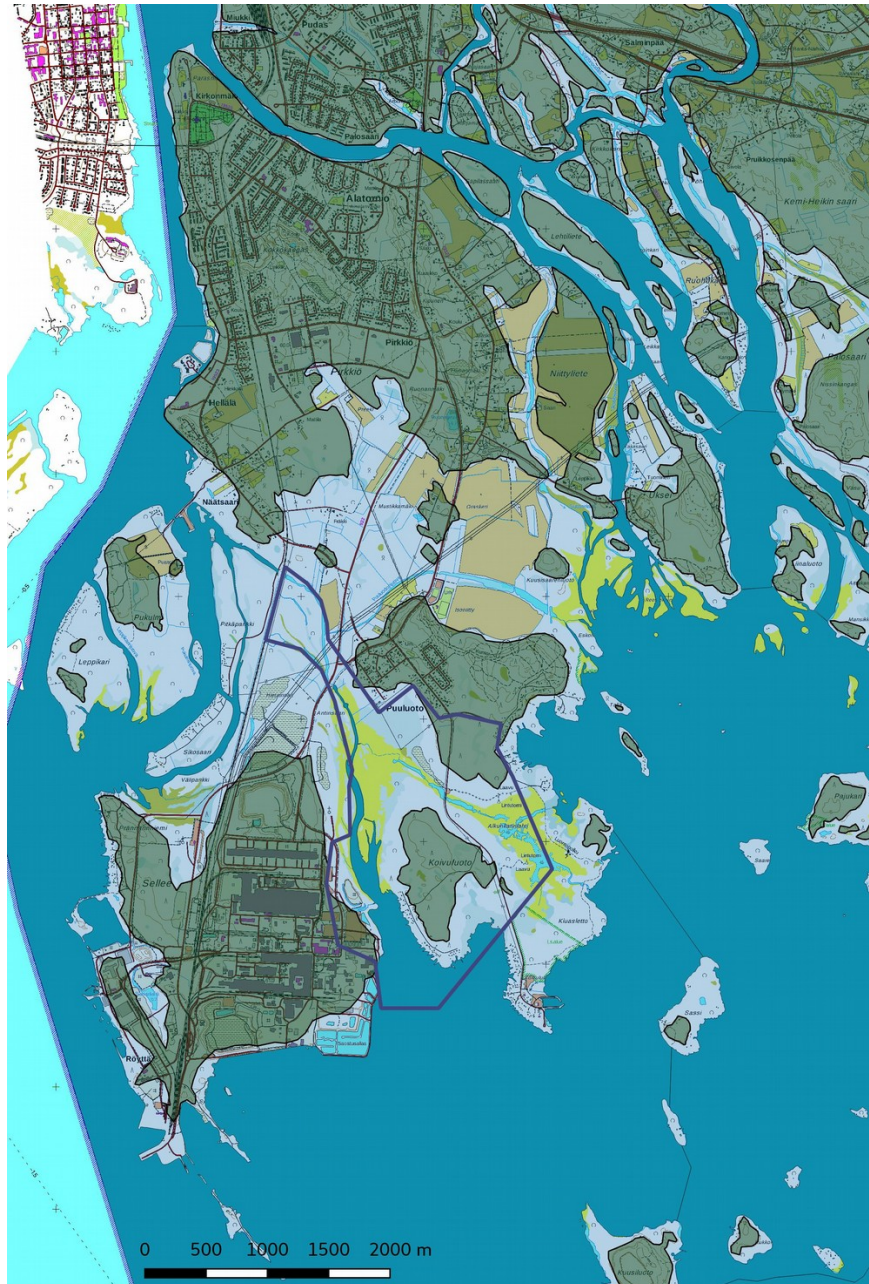

Glassnos- ja EGNOS-yhteensopivaa paikanninta Garmin GPSmap 62s, QGis 2.14 -ohjelmaa paikkatietohallintaan ja GrassGis 7.0 -ohjelmaa terrain-analyyysiin.

Kaava-alueen rakennuskannan selvitys perustuu pääosin maastohavaintoihin ja Tornion kaupungilta saatuun tietoon. Rakennuskannasta on tehty kevyt selitys ja suurin osa rakennuksista on valokuvattu.

3. Geologia, topografia ja maisema

Korkeimmat paikat luodon keskiosassa nousivat merestä noin 500 vuotta sitten, 1700-luvulla luodon pinta-ala oli jo noin 47 ha. 1900-luvun puolessavälissä Koivuluodon alue oli käytännössä yhtynyt mantereeseen; sen ja Puuluodon välissä oli enää kapea soistunut jokiuoma. Maaperä on pääosin pohjamooreenia sekä osittain hienojen jokisedimenttien peittämää, tasaiset ranta-alueet ovat soistuneita.

Kartta 5. 1700-luvun rantaviiva ja silloiset maa-alueet vihreänä.

Koivuluodon keski- ja pohjoisosa on kokonaan metsätalouskäytössä, se pääosin aurattua nuorta talousmetsää. Itäosan kosteikot ovat ulkoilualueena. Eteläinen, lounainen ja koillinen rantavyöhyke on mökkialuetta ja eteläkärjessä on Leton venesatama.

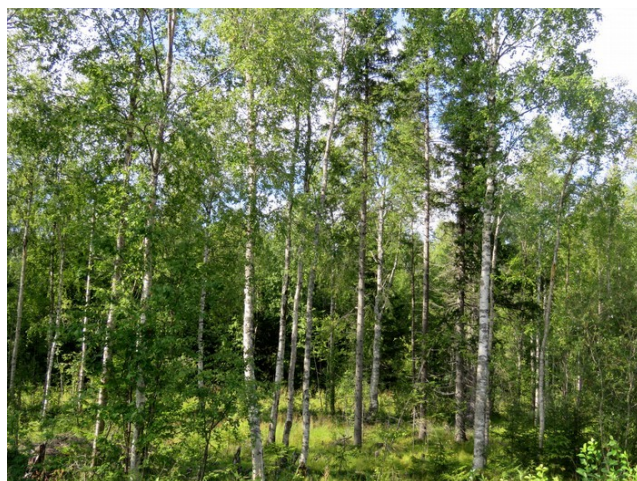
3.1. Maisemakuvat

Kuva 1 Merimaisema luodon eteläkärjestä etelään.

Kuva 2. Metsätalousaluetta Koivuluodon keskiosassa. Aurattu, nuorta kasvatusmetsikköä. Maaperä hietamoreenia.

Kuva 3. Metsätalousaluetta pohjoisosassa. Nuorta talousmetsikköä, soistunut.

Kuva 4. Vanhempaa metsää itäosassa. Tasaista hietamoreenia.

Kuva 5. Lintutorni itäisen kosteikon pohjoispuolella.

Kuva 6. Arvokas lintukosteikko Koivuluodon itälaidalla, jonka vesialue on supistunut viime 20 vuoden aikana huomattavasti.

Kuva 7. Luontopolku ('Laavupolku') itäosassa, joka kulkee itäisellä kosteikolla lintutornien ja laavujen kautta.

Kuva 8. Melkein kuivanut jokiuoma Koivuluodon ja Röytän saaren välissä.

Kuva 9. Sortunut renkkusilta kaava-alueen länsipuolella. Siltatyypin oli vielä 1900-luvun alkupuolella yleisesti käytössä esim. kapeilla jokiuomilla.

4. Alueen aiempi maankäyttö.

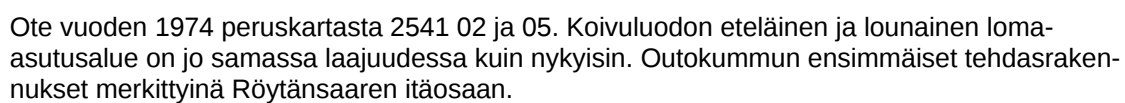
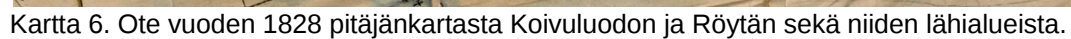
Vanhin kartta Koivuluodosta on vuoden 1828 pitäjänkartta,¹ johon ei ole merkitty esimerkiksi peltoja tai niittyjä. Röytän saarella näkyy sen pohjoisosassa yksi talo, Sellon (myöhemmin Sellee) ja muutama pienrakenus, ilmeisesti kalastajien majoja (kartta 6 sivulla 11). Koivuluodon alue ei esiinny Ruotsin ja Venäjän välisen rajakäynnin yhteydessä vuonna 1821 laadituissa kartoissa,² ks. karttaliitteet luvussa 8. Koivuluodon rantaniittyjä käytettiin todennäköisesti 1800-1900-luvuilla karjan laidunmaana.

Koivuluodon loma-asuntoalue syntyi 1960-70 luvulla, koillisosan Mustasaaren loma-asuntoalue 1980-luvulla. Eteläkärjen 1960-luvun entistä kalasataman aluetta on 1990-2000-luvuilla muokattu voimakkaasti.

Outokummun terästehdas perustettiin Röytänsaarella 1970-luvun alussa.

¹ Transport Charta öfver Neder Torneå Socken upprättad År 1828 af A. Berger.

² Charta öfver belagen i Torne Elf inom Kongl: Svenska Området uti Neder Torne Sockn och Norbottens Län. Affatad för Ägoutbyte emellan Kejserliga Ryska och Kongl. Svenska Gränseboer. År 1821 af C.F. Sundstedt.

5. Alueen rakennuskannan selvitys

Koivuluodon loma-asuntoalue syntyi 1960-70-luvuilla, Mustasaaren aluetta lukuun ottamatta vapaa-ajanastusalueet eivät ole sen jälkeen laajentuneet. Tontit ovat pinta-aloiltaan pääosin 1500 – 2000 m². Rakennusryhmät käsittävät n. 25 – 30 m² kokoisia lautarakenteisia matalia harja- tai pulpettikattoisia mökkejä, rakennuksia on usein myöhemmin laajennettu. Piharakennuksina ovat tavallisesti pieni hirsirakenteinen rantasau-na, lautarakenteinen ulkokäymälä ja lautarakenteinen pieni varastorakennus. Rannat ovat ruopattuja melkein kaikilla tonteilla.

Osa mökeistä ja piharakennuksista on uusittu 1980-2000-luvuilla. Pieni osa rakennusryhmistä on autioitunut. Koivuluodon pohjoisosaan Puuluotoon syntyi 1950-60-luvuilla pientaloalue.

Luodon eteläkärjessä Leton veneilykeskuksen alue on massiivisesti muokattua. Uudet rakentamisalueet on laajalti täytetty kivilohkareilla ja murskeella, samoin kuin uudet laiturialueet ja aallonmurtajat. Venesataman alue ja todennäköisesti myös veneväylät on ruopattu.

Outokummun tehdasalueen rannat on täytetty kivilohkareilla, samoin tuulivoimaloiden perustukset, jotka on pääosin sijoitettu merialueelle.

5.1. Valokuvat

Kuva 10. Leton venesatama kuvattu itään.

Kuva 11. Tornion veneseura Oy:n rakennuksia länteen.

Kuviin liitetty numero on Juovantien osoitenumero

Mikäli mökin osoitenumero ei ollut näkyvässä pihatien liittymässä, se on arvioitu sijainnin perusteella.

Kuva 13. Nro 141, uudempi hirsinen mökkirakennus.

Kuva 14. Nro 141, piharakennus.

Kuva 15. Nro 137, pihapiiri.

Kuva 16. Nro 129, mökkirakennus.

Kuva 17. Nro 125, uusittu mökki.

Kuva 18. Nro 122, pulpettikattoinen mökkirakennus.

Kuva 19. Nro 120, mökkirakennus harjakatolla.

Kuva 20. Nro 119, pihapiiri.

Kuva 21. Nro 117 tieltä.

Kuva 22. Nro 177 lisäsiipineen.

Kuva 23. Nro 115.

Kuva 24. Nro 93, pihapiiri, uusittu mökki ja terassi.

Kuva 25. Nro 90. Autioitunut rakennus.

Kuva 26. Nro 88, pihapiiri.

Kuva 27. Nro 86, pihapiiri.

Kuva 28. Nro 84, pihapiiri.

Kuva 29. Nro 80, pois käytöstä jäänyt, muovilla suojattu mökkirakennus.

Kuva 31. Nro 76, pihapiiri.

Kuva 32. Nro 74, pihapiiri tieltä.

Kuva 33. Mustanlahti, mökki 1.

Kuva 34. Mustanlahti, mökki 2, pihapiiri.

Kuva 35. Mustanlahti, mökki 3, kunnostetut lautarakennukset.

Kuva 36. Mustanlahti, uudempi mökki kaava-alueen ulkopuolella.

Kuva 37. Puuluodon pientaloalue 1.

Kuva 38. Puuluodon pientaloalue 2.

Kuva 39. Outokummun tehdasalue kuvattu Koivu-luodosta

Kuva 40. Outokummun tulivoimalat kuvattuna Leton venesatamasta.

6. Tulokset

Inventoinnissa ei löytynyt arkeologisia kohteita tai muita kulttuuriperintökohteita. Rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä ei havaittu arvokkaita tai kaavassa huomioon otettavia kohteita.

Lestijärvellä, 29.9.2017

Hans - Peter Schulz

Hans-Peter Schulz

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

7. Aineistoluettelo

Kirjallisuus:

Ilkka Mäntylä 1971. Tornion kaupungin historia I, 1621-1809.

Ilkka Teerijoki 2007. Tornion historia 2, 1809 – 1918.

Olof Hederyd 1991 (ed.) Tornionlaakson historia 1. Jääkaudelta 1600-luvulle

Olof Hederyd 1993 (ed.) Tornionlaakson historia 2. 1600-luvulta vuoteen 1809.

Digitaalinen aineisto:

Geologian tutkimuskeskus,
<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto, <http://www.vanhakartta.fi/>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Maanmittauslaitos,
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön palveluikkuna:
Arkeologiset kohteet https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_default.aspx
Kulttuuriympäristön tutkimusraportit https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/raportti/read/asp/r_default.aspx

Kapsi ry, >wms-server <http://tiles.kartat.kapsi.fi/ortokuva?>

Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/>

<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=11897154> nro 14
[Alatornio > Alaraumo; N:ot 1-9, 10, 11, 12, 13 ja 14-40 tässä kylässä sekä N:ot 29-30 Korpikylän kylässä Karungin kunnassa:](#)

8. Karttaliite

Ala-Tornion pitäjä. Kartta Ruotsin kuningaskunnan alueella olevista saarituksista 1821. Kartat: Kansallisarkisto.

